

Võru Instituudi 2019. aasta TEGEVUSARUANNE

Instituudi struktuur 2019. aastal

Võru Instituudi struktuuris on administratsioon ning kaks osakonda:

- teadus- ja arendusosakond asukohaga Võrus Tartu tn 48 ning
- muuseumiosakond, mis tegutseb neljas paigas: Karilatsi Vabaõhumuuseum (kuni 1.07.2019 nimega Põlva Talurahvamuuseum, muutus jõustus direktori käskkirjaga nr 12) Karilatsi küla Põlva kihelkonnas, Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum Võru linnas Kreutzwaldi 31, Mõniste Talurahvamuuseum Kuutsi külas ja Vana-Võromaa Kultuurikoda Võru linnas Katariina allee 11.

Eelarve

Võru Instituudi riigieelarveline finantseerimine 2019. aastal oli kokku 1 062 229 eurot, mille hulgas olid:

- personalikulud 635 093 eurot + 3863 eurot 2018.a jääki;
- majandamiskulud (sh museaalide soetuseks ja hoolduseks) 95 960 eurot + 357 eurot 2018.a jääki;
- remondifondi toetus muuseumide remonttöödeks 12 455 eurot;
- sihtotstarbeline eraldus üürimaketeks RKAS-le (Tartu 48, Katariina 11) 136 042 eurot ;
- investeeringud Kreutzwaldi muuseumi kahe hoone ja Mõniste muuseumi ühe hoone renoveerimiseks 168 000 eurot;
- põhivara amortisatsioon 10 459 eurot.

Omatulu nii teadus- ja arendusosakonna kui muuseumiosakonna peale kokku oli 2019. aastaks kavandatud teenida 50 000 eurot, kuid teeniti 63 674 eurot. 2018. a omatulude jäägina kanti 2019. a eelarvesse üle 17 655 eurot.

Erinevate sihtotstarbeliste toetustena oli kavandatud 75 000 eurot, kuid vastavalt taotlustele eraldati kokku 90 284 eurot. Eelmise aasta toetuste jääk 2019.a tegevusteks oli 11 060 eurot.

Võru Instituudi 2019.a kogueelarve koos riigieelarvelise finantseerimise, eelmisest aastast ülekantud jääkidega, kavandatavate omatulude ja sihtotstarbeliste toetustega ning põhivara amortisatsiooniga oli kavandatud kokku 1 215 944 eurot, kuid tegelikkuses kujunes mõnevõrra suuremaks **1 244 901** eurot. (LISA 1. VI 2019.a eelarve täitmine).

Personal

Võru Instituudi struktuuris oli 41,5 ametikohta, millest 2019. aastal alguse seisuga oli täidetud 35,75 ametikohta. Võru Instituudis töötasid aasta alguse seisuga:

Administratsioon

Direktor Rainer Kuuba, sekretär-asjaajaja Tuuli Abel, finantsjuht Annika Teppo.

Teadus- ja arendusosakond

Osakonnajuhataja Külli Eichenbaum (1,0), täidab ka projektijuhi ülesandeid.

Teadurid Evar Saar, Sulev Iva (0,8), Kadri Koreinik (0,25), Helen Plado (0,1), Mariko Faster (0,5)

Spetsialistid Urmas Kalla, Evely Lindsalu, Laivi Org (0,5), Triin Toom, Mariko Faster (0,5)

Projektijuhid Tiia Allas, Kaile Kabun (0,75), Merike Tigas, Triinu Laan (0,4)

Lapsehoolduspuhkusel on spetsialist Triin Nagel (0,5).

Ajutise loomuga tööülesannete täitmiseks, samuti võru keele õpetamiseks Vana-Võromaa koolides kaasati töötajaid töövõtulepingutega või käsunduslepingutega.

Mariko Fasteril oli spetsialisti ametikohal tasustamata puhkus kuni 17.11.2019.

Muuseumiosakond

Osakonnajuhataja kt Reet Roop, peavarahoidja Mirja Ots.

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum: juhataja Aimi Hollo, koguhoidja Malle Avans, tegevusjuht Marika Sepp, aednik Tuuli Hass, külastusjuhid Heli Raudsik, Ene Sökk.

Mõniste Talurahvamuuseum: juhataja Hele Tulviste, tegevusjuht Ilze Koemets, külastusjuht Mare Tamtik, majandusspetsialist Urmas Tulviste (0,9).

Põlva Talurahvamuuseum: juhataja Reet Roop, koguhoidja Tiiu Niinemägi, muuseumipedagoog Marge Luude, arendusspetsialist Maris Veski, majandusspetsialist Janek Hämelane.

Vana-Võromaa Kultuurikoda: juhataja kt Tiia Haug, koguhoidja kt Mirja Ots, galerist Jana Huul, muuseumipedagoog Lagle Lindeberg, külastusjuhid Eike Koemets, Irina Taro (0,5), Terje Kivioja (asendab lapsehoolduspuhkusele läinud Minni Arujõed, koormus 0,5).

Aasta jooksul toimunud muutused:

Mõniste Talurahvamuuseumist lahkus töölt 7.01.2019 omal soovil tegevusjuht Ilze Koemets, tegevusjuhi töökohal hakkas tööle Romet Pazuhanõts alates 4.03.2019.

Direktori käskkirjaga nr 4 (6.02.2019) koondati struktuurist 0,5 koormusega keelespetsialisti ametikoht alates 1. maist, misjärel jäi struktuuri 41,0 ametikohta. Koondati keelespetsialist Laivi Org.

Toimus korraline teadustöötajate konkurss järgneva viieks aastaks, senised lepingud lõppesid 30. aprillil. Konkursiga täideti järgnevad ametikohad:

- onomastika teadur, koormus 1,0 Evar Saar, tööle asus 1. maist
- onomastika teadur, koormus 0,5 Mariko Faster, tööle asus 1. maist
- grammatika teadur, koormus 0,8 Sulev Iva, tööle asus 1. maist
- grammatika teadur, koormus 0,1 Helen Plado, tööle asus 1. maist
- etnoloogia teadur, koormus 1,0 Kerli Kirch Schneider, tööle asus 27. maist

Sotsioloogia teaduri Kadri Koreiniku tööleping lõppes 30. aprillil, vastavale ametikohale uut konkursi ei toimunud.

Finantsjuht Annika Teppo lahkus ametist 31.05.2019 omal soovil, finantsjuhina võeti alates 3.06 tööle Tiina Kahr.

Vana-Võromaa Kultuurikojas asus tööle 1.08.2019 Airi Rüütli, kes asendab lapsehoolduspuhkusele läinud Lagle Lindebergi.

Tegevus

Teaduse valdkonnas jätkusid tööd võru keele morfoloogiamuunduri, veebisõnaraamatu ja keelekorpuste arendamise, grammatikaõpiku ja kitsamate sõnastike koostamisega. Nimeuurimise suunal tegeldi Vana-Võromaa isikunimedega uurimisega, mis on seotud Eesti perekonnanimedega raamatu koostamisega. Koostöö jätkus rahvusvahelise kohanimeuurijate töögrupiga Helsingi ülikoolis. Keelesotsioloogia valdkonnas koostati võrukeelse kooliõpetuse mõju-uuringu ülevaade tulemustest. Avati etnoloogia uurimissuund, mis esmalt toetab muuseumide sisulise töö parema esitlemise vajadusi. Esimesel aastal täpsustati uuringute vajadusi, mis igal muuseumil on üsna erinevad. Instituudi teadurid osalesid ettekannetega rahvusvahelistel teaduskonverentsidel. Sügisene konverents oli sel aastal ajaloo ja arheoloogia teemaline, toimus Võrus ja pakkus suurt huvi kohalikule kogukonnale.

Arendustegevustest olid mahukamad ettevõtmised võrukeelse kooliõpetuse edasiarendamine Vana-Võromaa koolides, keeletesad Vana-Võromaa lasteaedades ning võro kultuuriruumi ühendavate tegevuste arendamine eri organisatsioonide ja omavalitsuste koostöö kaudu. Tegeldi võro kultuuripärandi, sh suitsusaunakombestiku tutvustamisega. Jätkati võru keelt ja kultuuri tutvustavate arendusprojektidega (konkursid, võrukeelsete väljaannete kirjastamine, nõustamine, koostöö teiste organisatsioonidega jne). Alustatud on järgmist Uma Pido ettevalmistavate töödega. Taotletakse jätkuvalt Uma Programmi käivitamist, arendusprojektide toetuse raames tegeldi Vana-Võromaa käsitöö ja kultuuripärandi turundamise rakendusprojektidega ning kohaliku toidupärandi tutvustamise koostööprojektiga.

Võru Instituudi muuseumiosakonna ehk Vana-Võromaa muuseumide põhitegevused olid kultuuripärandi esitlemine vastavalt iga muuseumi teematikale näituste ja ekspositsioonide kaudu; kogude hoidmine, täiendamine ja kasutuseks ligipääsu tagamine; erinevate muuseumitundide ning teemapäevade läbiviimine; erinevate ürituste korraldamine. Jätkati Vana-Võromaa kultuuripärandiga seotud teemade lisamist muuseumide töösse. Muuseumide programmides tutvustati Vana-Võromaa pärimust ning kohalikku kombestikku, Vana-Võromaa Kultuurikojas valmis võru keele ajaloo püsiväljapanekus võru kirjanike osa,

valmis metsavendluse aega kajastav püsiväljapaneku osa. Karilatsi Vabaõhumuuseumis toimusid lastelaagrid. Augustist hakkas ilmuma igakuine Vana-Võromaa muuseumide e-uudiskiri. (LISA 2. muuseumiosakonna 2019. a tegevuskava täitmine).

1. Teadusteemad ja –projektid

1.1. Võru ja seto integreeritud keeletehnoloogia ja keeleressursid.

Olukorras, kus EKT programmist saadi toetust veelgi vähem, kui eelmisel aastal (30 000 asemel 20 000 eurot), keskendus töö põhiliselt võru keele morfoloogiamuunduri ning veebisõnastiku ja korpuste arendamisele, jättes kaks teist töösuunda - õppeprogrammi Oahpa ja neurotõlke arendamise sel aastal selle projekti vahendite kasutamisest kõrvale.

Võru keele morfoloogiamuunduri töörühm jätkas samas koosseisus (Sulev Iva, Jack Rueter, Heiki-Jaan Kaalep) muunduri katsetamist ja täiendamist võrukeelse Vikipeedia tekstide põhjal ning töö testimist samal morfoloogiamuunduril põhineva Libre Office'i võru keele spelleri peal, sest muunduri töö kvaliteedi paranemine peegeldub kohe spelleri töö kvaliteedi paranemises, st speller hakkab õigeid sõnavorme rohkem ja täpsemalt ära tundma. Katsetades võrukeelsete vikipeediatekstide peal on võru FST (finite state transducer-morfoloogiamuundur) toimetulek 2019. aasta lõpu seisuga paranenud 80%-ile jooksvast tekstist ja 50 %-ile ainukordseist sõnavormidest.

Veebisõnaraamatu ja korpuste töörühm (Sulev Iva, Kaur Männamaa ja Tiia Allas) jätkas veebisõnaraamatu ning korpuste andmebaasi ja otsingusüsteemi parandamist ja tõhustamist. Aasta jooksul on parandatud veebisõnaraamatu andmebaase, toimimiskiirust ja kasutamismugavust. Korpuste täiendamiseks on saadud uut setokeelset tekstimaterjali ("Miis, kiä tiidse hussisõnno", "Eesti riigi põhikirä", "Tsillokõnõ prints"), mis ootab alles töötlust ja ilukirjanduskorpuse lisamist.

Eesti-võru-eesti masintõlke arendamine neurotõlke meetodil jätkus väljaspool Võru Instituudi EKT projekti, katsetustega TÜ projektis EKT B15 "Neurotõlge: kohanev, mitmekeelne ja usaldusväärne eesti masintõlge". Tegime selle projekti osaliste Mark Fišeli ja Andre Tättariga koostööd, pakkudes neile võru masintõlke arendamiseks meie keelekorpusi ning abi võru grammatika osas ja tõlketulemuste hindamisel.

Vastutav täitja on Sulev Iva.

1.2. Võru keele grammatikaõpik.

Grammatikaõpiku koostamine täiskasvanutele. Jätkub käsikirja koostamine, koostaja Helen Plado töötab koormusega 0,1. Aastaks kavandati morfoloogiaosa valmimine. Noomenimorfoloogia osa on koostatud ja ka töörühmas läbi arutatud. Verbimorfoloogiast on valminud ja läbi arutatud isiku-, aja-, kõneliigi- ja tegumoe kategooria; kõneviisikategooria kirjutamine on pooleli. Grammatika töörühma kuuluvad Võru instituudi töötajatest Külli Eichenbaum, Mariko Faster, Sulev Iva, Rainer Kuuba, ja Evar Saar. Väljastpoolt Võru Instituuti osalevad töörühma töös Kalle Eller, Kaido Kama, Keiti Kaasik, Kristel Onno, Nele Reimann.

Vastutav täitja Helen Plado, kaastäitja Sulev Iva.

1.3. Vana-Võromaa ja laiemalt Lõuna-Eesti isikunimedede uurimine.

2019. aastal jätkus isikunimedede uurimine ning Eesti perekonnanimeraamatu jaoks nimeartiklite kirjutamine perekonnanimedest, mis seostuvad Vana-Võromaaga. Mariko Faster ja Evar Saar on kokku koostanud 356 artiklit, mis puudutavad Vana-Võromaad. Võromaa kihelkondi mainitakse 866 artiklis. Mitmeid teiste autorite artikleid on varustatud põhjalike kommentaaridega. Populaarteaduslikke lühiaartikleid Võrumaa perekonnanimedest on avaldatud Uma Lehes alates veebruarist. Neid ilmus 2019. a jooksul kokku 22 ja neis käsitleti 26 perekonnanime.

Mariko Fasteril valmis doktoriväitekiri „Hargla kihelkonna vetenimed Eesti-Läti keelepiiril“ (Tartu 2020). Töö kaitsmine toimus 24. jaanuaril 2020.

Alustatud on ESUKA nimeteemalise numbri koostamist (koostöö TÜ, EKI ja VI vahel). Toimetajateks on Peeter Päll ja Mariko Faster.

Mariko Faster osales ja Evar Saar esines ettekandega konverentsil „Personal names and cultural reconstructions“ 21.-23. augustil Helsingi ülikoolis ja osaleti ka 31. oktoobril nimeuurimise päevadel Helsingi ülikoolis.

Evar Saare töö Kagu-Eesti vanade isikunimedega jätkus peamiselt perekonnanimeraamatuga seoses ette tulnud probleemide lahendamise eesmärgil. Ettekannete koostamiseks on alustatud uurimist meel- ja mäle- alguliste vanade isikunimedete teemal ja puunimetuste perekonnanimedeks saamise teemal, viimast just lõunaestis (võru, tartu, seto) keele kontekstis.

Valmis ja ilmus artikkel „Räpina perekonnanimed ja lisanimed“ Emakeele Seltsi aastaraamatus. Selles said varem avaldamata etimoloogia paarkümmend Räpina khk jaoks tüüpilist lisanime.

Valmimas on läänemeresoome vanade -mas/mäs-lõpuliste isikunimedete teemaline artikkel ESUKA nimeteemalises erinumbris avaldamiseks (erinumbri ilmumine lükkus edasi 2020. a esimesse poolde).

Mulgi koha- ja isikunimedete teemalistest artiklitest koos Kersti Lusti, Taavi Pae ja Laimute Balodega ilmus „Onīmi Mulgi un Muļķi Igaunijā un Latvijā: šķietami līdzīgi?“ ajakirjas *Linguistica Lettica*. Retsenseeritud ja ilmumas on ka teine, ingliskeelne, ajakirjas *Journal of Baltic Studies*, mille jaoks täiendas Evar varasemat käsitlust, kuidas talunimi Mulgi 19. saj keskel taluostjate grupi hüüdnimeks ja sealt edasi etnonüümiks kujunes.

Jätakuvalt osales Evar Saar Helsingi ülikooli projektis „Personal name systems in Finnic and beyond“ esinedes ettekannetega seminaril ja lõpukonverentsil.

Arhiivinduse suunal hangiti Venemaa Vanade Aktide Keskarhiivist (RGADA) Tartumaa 1616. a revisjoni dokumentide koopiad. Materjalid on vajalikud isiku- ja kohanimedete uurimisel, koopiade eest tasumist toetas Rahvusaaslaste programmi arhiivinduse meede.

Uurimistöö käigus koostatud ja ilmunud artiklid ning peetud ettekanded kajastuvad täpselt aruande p 6 ja 7. Nimeuurimist toetati 8466 euroga Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetusmeetmest.

Vastutav täitja Evar Saar, kaastäitja Mariko Faster.

1.4. Keelesotsioloogilised publikatsioonid.

Jätkati varasemate uuringutega kogutud andmete analüüsimist ja nende põhjal artiklite koostamist. 2019. aastal on avaldatud 2 kaasautorlusega artiklit.

Vastutav täitja Kadri Koreinik.

1.5. Võrukeelse kooliõpetuse mõju uuringu materjali analüüs.

Uuring on vajalik Instituudi tegevusstrateegia planeerimiseks seoses võrukeelse koolihariduse arendamisega. Uuritakse võrdlevalt võru keele õppes osalenute ja mitteosalenute võru keele oskust. Laivi Org tegi 2018. aastal kogutud intervjuude ning ankeetide esmase analüüsi ja esitas tulemused lühiaruandena märtsi lõpus.

Vastutav täitja Laivi Org, kaastäitja Kadri Koreinik.

1.6. Etnoloogia uurimisvaldkonna avamine.

Etnoloogia uurimissuuna tööde kavandamiseks uuris teadur Kerli Kirch-Schneider juunis-juulis Vana-Võromaa muuseumide väljapanekuid ja tutvus fondidega, analüüsis muuseumide visuaalset esitlemist meedias (kodulehed, FB lehed). Praktilise suunitlusega tööna alustati muuseumides fondidest põnevate üksikesemete lugude uurimise ja avaldamisega. Teine muuseumide arenduses oluline töösuund on muuseumide avatumaks muutumine internetikeskkondades, mis annaks senisest parema ligipääsu Vana-Võromaa kultuuripärandile. Mahukamaid ja pikaajalisi uurimissuundi sel aastal ei alustatud, sest suve alguses tööle asunud teadur Kerli Kirch-Schneider jäi novembri lõpus perekondlikel põhjustel ajutiselt tööst eemale.

Vastutav täitja Kerli Kirch-Schneider.

1.7. Võru kirjanduse ja koduloo andmebaaside täiendamine.

Võru kirjanduse kodulehel ja ka koduloo andmebaasi osas olulisi täiendamisi 2019. aastal polnud kavandatud. Andmebaasid on hoitud töökorras ja kasutatavad.

2. Trükised ning audiovisuaalsed väljaanded

2.1. Võru Instituudi toimetiste 34. numbri väljaandmine.

Võru Instituudi toimetiste 2019. aasta number "Sõnavara- ja kirändusküsimüisi võro ja kafala keelemailt" ilmus oktoobris 2019, maht 68 lk.

Vastutav täitja on Sulev Iva.

2.2. Jaan Kaplinski raamat „Latsepõlve suve“.

Jaan Kaplinski võrukeelsete Võrumaaga seotud lapse- ja noorepõlvemälestuste raamat „Latsepõlve suve“ ilmus 2019. aasta sügisel. Raamatu maht on 72 lk, tiraaž 500. Raamatu väljaandmist toetasid Eesti Kultuurkapital (Võrumaa ekspertgrupp 250 eur, Põlvamaa ekspertgrupp 200 eur, kirjanduse sihtkapital 1200 eur) ja Rahvakultuuri Keskus Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetamise meetmest 1500 eurot. Raamatut esitleti võru keele nädalal novembri alguses. Raamat oli Eesti Raadioteatri järjejutuks võru keele nädalal.

Vastutav täitja Triinu Laan.

2.3. Kinkeraamat „Krutskilise tita lood. Päähäkääntävä tita luu“ Vana-Võromaal sündivatele lastele ja nende vanematele.

Raamatu „Krutskiline tita. Päähäkääntäv tita“ väljaandmine kinkeraamatuna. Lisaks kirjastuse Hea Lugu poolt kaubanduses müügil olevale kakskeelsele raamatule tellis Võru Instituut lisatiraaži 1000 eksemplari. Need raamatud ostis soodushinnaga projektitoetuste abil välja Võru Instituut, et jagada neid Võru ja Põlva sündinud lastele. Autor Triinu Laan luges raamatu võrukeelsed tekstid ka sisse ja need on heliraamatuna kuulamiseks väljas Võru Instituudi kodulehel. Raamatusse on trükitud QR kood, mille kaudu kõik huvilised pääsevad otse Võru Instituudi kodulehele neid võrukeelseid faile kuulama. Projekti toetas Rahvakultuuri Keskus Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetamise meetmest 3000 eur, samuti Eesti Kultuurkapital (Võrumaa ekspertgrupp 600 eur, Põlvamaa ekspertgrupp 400 eur, rahvakultuuri sihtkapital 640 eur).

Vastutavad täitjad Triinu Laan ja Rainer Kuuba.

2.4. Pilteepose ”Kalevipoeg” tõlkimine võru keelde.

Koostöös OÜ-ga MrBee jätkub eesti- ja võrukeelse pilteepose ”Kalevipoeg - Kalõvipoig” raamatusarja väljaandmine. Raamatu jaoks tõlgitakse eepose tekstid instituudi poolt võru keelde.

Pilteepose IV raamatu väljaandmine on partneri poolt veninud (raskused rahastusega) ning seega oli tõlkemaht plaanitust väiksem.

Detsembris tõlkis Urmas Kalla võru keelde osa eepose 16. loost.

Vastutav täitja Rainer Kuuba, tõlkija Urmas Kalla.

2.5. CD-de „Õnneken siin tsõõrin olla” ning „Upa-upa ubinakõnõ“ lisatiraažid.

Mõlemat heliplaati telliti juurde 300 tk, sest eelmised partiid on müüdnud/kingitud, kuid nõudmine ja vajadus nende plaatide järele on jätkuvalt olemas.

Vastutav täitja Tuuli Abel

2.6. Fotoraamat „Aastaring pokudega. Aastatsõõr pokudõga”, näitus “Edgar Valteri imeline pokumaailm”.

Koostöös Edgar Valteri pärandi hoidja Külli Leppikuga ilmus fotoraamat „Aastaring pokudega” (244 lk). Täiskasvanutele mõeldud raamatus on Leppiku loodusfotodega ühendatud Edgar Valteri originaaljoonistused pokudest. Vaheteksideks on võru- ja eestikeelsed loodusest ning aja kulgemisest kantud mõtisklused (võrukeelne tõlge: Urmas Kalla). 2019. aasta alguses tehti trükieelne korrektuur (Küll

Leppik, Merle Leppik, Kaile Kabun) ning veebruaris läks raamat trükki (OÜ PrintBest, tiraaž 1000). Raamatut esitleti 13. märtsil Tartus Mileedi lille- ja interjöörikeskuses.

Suvel valmis Külli Leppiku eetvõtmisel näitus, mis tutvustab raamatut "Aastaring pokudega" ja selle valmimislugu ning millega tähistatakse Edgar Valteri 90. sünniaastapäeva. Ekspositsioon koosneb 14 tahvlist suurusega 840 x 560 mm. Näitus alustas teekonda suvel Haapsalu raamatukogust ja jõudis sügisel Võru raamatukokku. Novembris oli näitus Solarise keskuses Tallinnas, detsembris Tartu kaubamajas. Näitust on mõeldud eksponeerida veel mitmel pool Eestis. Näitust kureerib Kaile Kabun.

Vastutav täitja Kaile Kabun.

2.7. "Bernard Kangro avaldamata luuletusi" väljaandmine.

Kogu koostajad on Õnne Kepp (raamatu I osa) ning Maarja Hollo (raamatu II osa). 2019. aastal koondati materjal, sisestati tekstid, tehti korrektuur ja esmane käsikiri valmis oktoobri lõpuks. Käsikirja toimetamine saab lõpule viidud 2020. aasta alguses.

Projekt sai toetust Vana-Võromaa pärimuskultuuri meetmest (1812 eur) ning Kultuurkapitali Võru ja Põlva ekspertgruppid toetasid kokku 280 euroga raamatu korrektuuri tegemist.

Vastutav täitja Tiia Allas

2.8. Võrukeelne e-loodusõpetus II klassile.

Võrukeelne digitaalne õppematerjal CD-l valmib koostöös kirjastusega Koolibri.

E-loodusõpetuse võrukeelne tekst on valmis, nii et selle saab vajadusel sisestada õppevahendisse. Kuid kuna huvi I klassi võrukeelse e-loodusõpetuse vastu on senini olnud pehmelt öeldes väga tagasihoidlik, siis enne kui teha suuri kulutusi II klassi võrukeelse e-loodusõpetuse CD kirjastamiseks, tuleb leida moodus, et sellise õppevahendi vastu koolides üldse huvi tekiks.

Vastutav täitja Urmas Kalla, Rainer Kuuba.

2.10. Eesti-võru eksitussõnade raamat.

Ilmus "Võru-eesti eksitussõnastik" (224 lk), kus on koos sõnamaterjal, mis on võru ja eesti keeles sarnase häälduse ja/või kirja kirjapildiga, kuid erineva tähendusega. Raamatu illustraatoriks on Võru juurtega kunstnik Taavi Oolberg.

Esimesel poolaastal täiendas raamatu koostaja Urmas Kalla kogutud materjali, suvel valmisid illustratsioonid, oktoobri keskel läks raamat trükki (OÜ Vali Press, tiraaž 300).

Sõnastiku esmaesitlus oli võru keele nädala raames 4. novembril Võru gümnaasiumis, esitlus toimus novembris ka Põlva raamatukogus. Raamat sai rohkesti tähelepanu meedias (ETV, Uma Leht, LõunaLeht, Lõuna-Eesti Postimees) ja sotsiaalmeedias. Raamatu tiraaž müüdi läbi kuu ajaga, aasta lõpus telliti uus tiraaž (300).

Eksitussõnastiku väljaandmiseks sai Võru Instituut aasta jooksul toetust: Vana-Võromaa pärimuskultuuri programmist (1000 eurot), rahvakultuuri sihtkapitalilt (600 eurot), Võrumaa ja Põlvamaa ekspertgruppilt (500 + 330 eurot).

Vastutav täitja Kaile Kabun, sisu koostaja Urmas Kalla.

2.11. Eesti-võru elektrooniline vestmik.

Eesti-võru vestmiku käsikirja on kogutud kolmekümnes erinevas situatsioonis sagedamini kasutatavad või eripärased väljendid, kokku 48 lk. Vastutava täitja töölt lahkumisel aprilli lõpus jäi käsikiri ühtlustamata ning toimetamata, sellega töötatakse edasi aastal 2020, et valmistada ette veebiväljaanne. Otsime võimalusi vestmiku kasutusvaldkonna laiendamiseks (helifailidega mobiili-äpid vms) ja väljendite lisamiseks.

Vastutav täitja Laivi Org.

2.12. Võrukeelsete vanasõnade valikkogu e-väljaanne.

Koguteosest "Eesti vanasõnad" on Vana-Võromaa kihelkondadest pärinevad vanasõnad välja valitud ning võru kirjakeelde toimetatud. Käsikirjas on 163 lk, umbes 2770 vanasõna. Käsikirja toimetamine raamatuks on kavas 2020. aastal.

Vastutav täitja Urmas Kalla.

2.13. Võrukeelne Täheke.

Kirjastuse Kultuurileht väljaanne Täheke võrukeelne number ilmus novembris. Mariko Faster aitas kokku panna numbri sisu ja instituudi töötajad korraldasid Tähekese jagamise Vana-Võromaa lastele.

Vastutav täitja Mariko Faster.

2.14. Võru Instituudi kodulehekülje ja Facebooki lehe täiendamine. E-poe Uma Puut haldamine.

Instituudi kodulehel olevat infot on uuendatud, avaldatud jooksvalt uudisi ning ja lisatud uusi materjale. E-poses on väljas kõik instituudis ilmunud väljaanded ning pood vahendab ka Vana-Võromaa käsitööd. Instituudi FB lehte täiendati jooksvalt värsket infoga instituudi töötajate poolt. FB lehel oli aasta lõpu seisuga 1184 jälgijat. Kodulehe wi.ee info uuendamise ja täiendamise eest vastutab sekretär Tuuli Abel/Annika Teppo, e-poe umapuut.ee halduse ning täiendamise eest vastutab Külli Eichenbaum.

2.15. Raamatu „Vana-Võromaa päevapiltnikud“ väljaandmine.

Autor Ago Ruus on 2018. aastal Instituudi taotluse tulemusel Kulka stipendiumi toel koondanud raamatu käsikirjaks info 99 Vana-Võromaalt pärit fotograafi kohta, kes tegutsesid enne II Maailmasõda. Kavandatud raamat tutvustab ajaloolise Võrumaa fotograafide tegevust ja toob jäädvustuste, mälestuste ja lugude kaudu esile Vana-Võromaa eluolu ajast, mis elavast mälust juba kadumas on. Raamat tutvustab laiemale sihtgrupile Vana-Võromaad ühtse ja omanäolise piirkonnana. Raamatu tekstid ja fotod kujundas raamatu formaati Tiit Lepp. Kujundamiseks saime toetust audiovisuaalse kunsti sihtkapitalilt (1800 €). Kuid et Ago Ruusi tervis halvenes, siis ei olnud võimalik kogu trükifaili lõplikult valmis saada. Üldjoontes on 304 lk raamatu kujundusfail valmis, kuid vajab veel natuke tööd. Raamat on kavandatud trükist ilmuma 2020. aastal, trükitoetust plaanime küsida kultuurkapitalilt.

Vastutav täitja Rainer Kuuba.

2.16. CD plaad võrukeelsete kaveritega.

Ilmus plaad 2018. a toimunud kaverite võistluskontserdil “Uma kavvõr - Võro pavvõr” esitatud laulude valikuga. Tegemist oli Võro Selts VKKF ja MTÜ Kõrvipalu loometalu ühisprojektiga, Merike Tigas aitas plaadi väljaandmist korraldada. Plaad „Uma kavvõr“ Vana-Võromaa erinevate koosseisude kaheksa lauluga valmis aprillis 2019. Plaadi tiraaž oli 500 eksemplari, mis kingiti autoritele, raadiokanalitele, muuseumitele, Põlva- ja Võrumaa turismiettevõtetele ja raamatukogudele jt Vana-Võromaa kultuurist huvitatutele. Plaadi väljaandmist toetasid Eesti Kultuurkapital rahvakultuuri sihtkapital ning Võru- ja Põlvamaa ekspertgrupid. Laiemal avalikkusel on võimalik laule kuulata YouTube Uma Pido kanalil <https://www.youtube.com/channel/UCWO-5IMXsFy0aaYkbrHOBVw/playlists>

Projektijuht oli Kadri Laube, instituudi poolne vastutav täitja Merike Tigas.

2.17. Võrokõisi köögi- ja söögiraamatu inglise-võro väljaande kirjastamine.

Koostööprojekt Võrumaa Talupidajate Liiduga. Instituut korraldas tõlkija leidmise, nõustas tõlkijat, inglise keele toimetajat, raamatu trükieelset küljendamist ning korrektuuri, aitas partnerorganisatsioonil koostada taotlusi trükikulude katteks. Raamat mahuga 295 lk ilmus trükist (OÜ PrintBest) septembris. Esitlus toimus ERM-s Vana-Võromaa maitsete päeval 18. septembril. Tiraaž kokku 1000 raamatut, mis jagunes vastavalt koostöölepingule partnerite vahel 450 eksemplari on instituudile, 450 eks taluliidule ja 100 eks autoritele.

Vastutav täitja Külli Eichenbaum.

2.18. Turismikaart: Vana-Võromaa. Tiijuht tuuritajalõ. Lisatiraaži trükkimine.

Vana-Võromaa kultuuriruumi tutvustav trükis eesti-võro, läti-vene ning soome-inglise keeltes valmis 2018. a mais ühisprojekti raames koostöös Võrumaa Arenduskeskusega. Trükis kujunes nii nõutuks, et tegime lisatiraažid, mis valmisid oktoobris. Võörkeelseid sai kumbagi 5000 eks (rahastus maaeluministeeriumi toetusest). Võro-eestikeelse lisatrüki rahastas Võrumaa Arenduskeskus Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetuse abiga.

Vastutav täitja Külli Eichenbaum.

2.19. Võro- ja eestikeelne seinakalender 2020.

Kakskeelne seinakalender 2020 aastaks, ühe ja kolme kuu vaatega, tellimise valikus oli 35 erinevat pilti Vana-Võromaa kultuuripärandi teemadel. Kalendris on igal kuul üks võrukeelne ütlus. Kalendri kujundus valmis oktoobri alguses, tellimise võimaluse otsepakkumisi tehti Vana-Võromaa asutustele ja ettevõtetele, lisaks tehti reklaamteavitusi sotsiaalmeedias ning listides.

Kokku telliti 400 kalendrit, sellest 135 müügiks ja 265 koostööpartneritele tänukingitusteks ning asutusesiseseks kasutamiseks.

Vastutav täitja Rainer Kuuba, kaastäitjad Külli Eichenbaum ja Merike Tigas.

2.20. Projekti „Helüait“ käivitamine.

2019. sügisel algatas instituut võru keele kasutamise ja õppimise võimaluste laiendamiseks tööd võrukeelsete tekstide kuulamise võimaluste suurendamiseks. Võru Instituut registreeris kodulehe www.helüait.ee, kuhu edaspidi koondame võrukeelset kuulamismaterjali: kirjandust ja rahvajutte nii täiskasvanutele kui lastele. Kirjanik Madis Kõivu 90. sünniaastapäevaks 5. detsembril 2019 said sel leheküljel avalikuks mõned katkendid tema loomingust. Järgmiseks sammuks oli Võru Instituudis välja antud lintkassettide digiteerimine, et ka need varasema tehnoloogia jaoks valmistatud andmekandjatel olevad materjalid saaksid Helüaidas kättesaadavaks tänapäevaste vahenditega. Esimeste digiteerimistööde praktika põhjal kavandati järgneva aasta tööde maht, kaasati projekti MTÜ Luumisõ Kõrd (korraldab helitöötluste ja veebilehe kujundamist). Koostati Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetamise meetmesse taotlus Helüaida projekti esimese etapi kulude katmiseks 2020. aastal.

Vastutav täitja Triinu Laan.

2.21. Lasteraamat „Tsillokõsõ soe jutu“.

Võru Instituudil on kavas 2020. aastal välja anda võrukeelne lasteraamat „Tsillokõsõ soe jutu“. Raamatu autor on eesti lastekirjanik Juhani Püttsepp, tõlke on teinud Võrumaa juurtega gümnasist Miina Aleksandra Pihõ. Eelkõikulepe raamatu illustreerimiseks on sõlmitud Võru juurtega kunstniku Kadi Mõttusega, illustreerimistöö rahastamiseks on esitatud Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetamise programmi rahataotlus (1200 eurot).

Vastutav täitja Kaile Kabun.

2.22. Õppematerjalide koostamine eelkooliealistele lastele ning kooliõpilastele.

Lasteaiaõpetajate koolituse raames tehtud kodutöödest valmis kaks õppematerjalikomplekti: 1) pilte ja sõnu ühendavad mängud/komplektid; 2) õpetajate tõlgitud jutud Andrus Kiviräha raamatust „Karneval ja kartulisalat“. Välja on töötatud uus meetod ja selle abil loodud mitu uut lasteaiastele mõeldud lastelaulu.

Vastutav täitja Mariko Faster.

Kooliealistele lastele koostatud töölehed raamatute „Räpimehe Risto“ ja „Pähäkääntäv tita“ alusel.

Vastutav täitja Tiia Allas.

2.23. Vana-Võromaa muuseumide e-uudiskiri.

Juulis alustati Vana-Võromaa muuseumeid tutvustava uudiskirja regulaarset väljaandmist. Uudiskiri ilmub kord kuus ning kajastab Vana-Võromaa Kultuurikojas, Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumis, Karilatsi Vabaõhumuuseumis ja Mõniste Talurahvamuuseumis toimuvaid üritusi, näitusi, sündmusi ning tutvustab aeg-ajalt muuseumide püsiekspositsioonide hulka kuuluvaid põnevaid esemeid. Ilmunud on augusti, septembri, oktoobri/novembri ning detsembrini numbrid.

Uudiskiri luuakse Mailchimp.com veebikeskkonnas (vabavara). Uudiskirja saajate nimekirjas on aasta lõpu seisuga 53 e-postiaadressi, kuid osad neist on asutuste postilistid, mis jõuavad suurema hulga inimesteni.

Uudiskirja toimetamise töö võttis detsembris üle Maris Veski.

Vastutav täitja kuni november 2019 Kerli Kirch-Schneider, kaastäitjad muuseumide töötajad.

3. Mitmesugused üritused

3.1. Vana-Võromaa koolilaste kirjatööde 32. konkurss "Mino Võromaa".

Võistluse tähtaeg oli 1. veebruar 2019. Võistlusel osales 47 õpilast üheksast Vana-Võromaa ja ühest Setomaa koolist. Töid laekus kokku 51. Paremad tööd aitas välja valida žürii koosseisus Aimi Hollo, Helle Laanpere, Liis Kikas, Jan Rahman, Kaile Kabun. Häid kirjutajaid ja nende õpetajaid tunnustati mais Sänna kultuurimõisas peetud Jaigi-nimelisel juttude rääkimise päeval. Paremad kirjatööd on plaanis avaldada Võru Instituudi kodulehel. Kirjutajatele aitasid koos instituudi ja Vana-Võromaa muuseumidega auhinnad välja panna Võrumaa ettevõtted.

Vastutav täitja Kaile Kabun.

3.2. Võru keele olümpiaad.

Võru keele olümpiaad „Ütski tark ei sata taivast” 8. ja 11. klassi õpilastele toimus 6. märtsil Võru Kesklinna Koolis. Kutse olümpiaadile said võru ja eesti keele õpetajate vahendusel kõigi Vana-Võromaa koolide võru keele huvilised õpilased. Olümpiaadiküsimused valmisid koostöös Tiia Allasega, peateemaks oli rahvusvaheline põliskeelte aasta. Olümpiaadil osales 17 põhikooli- ja 3 gümnaasiumiõpilast kokku seitsmest koolist. Paremaid võru keele ja kultuuri tundjaid koos õpetajatega tunnustati mais Sänna kultuurimõisas peetud Jaigi-nimelisel juttude rääkimise päeval.

Vastutav täitja Kaile Kabun.

3.3. Ülemaailmse põliskeelte aasta programmis osalemine.

Põliskeelte aasta ühe ettevõtmisena kavandasime keelemängu noortele, mille kaudu noori võru keelega rohkem siduda ja keelt populariseerida. Mängu esialgne idee osutus liiga keerukalt läbiviidavaks, lihtsama variandi rakendamiseks tegime koostööd Võru Noortekeskusega mängu levitamiseks FB kaudu. Mängu mõju jäi väikseks, noored keelekogumise üleskutsega ei haakunud.

Koostööd tehti Wikitongues'i projektiga, mille eesmärk on üle maailma dokumenteerida põliskeeli.

Valmisid seitse uut võrukeelset videot Wikitongues'i ülemaailmsesse keelematerjalide kogusse ja need lisati YouTube'i kanalile lisamisel. Videod on leitavad aadressil:

https://www.youtube.com/results?search_query=wikitongues+v%C3%B5ro

Võru Instituudi töötajad osalesid ettekannetega seminaril „Lõuna-Eesti keeled põliskeelte aastal“ 6. detsembril TÜ Lõuna-Eesti keele ja kultuuriuuringute keskus.

Põliskeelte aasta lõppedes asutasid kümme põliskeelte ja -rahvaste edendamise tegelevat organisatsiooni Eesti põliskeelte koostöökogu, aitamaks kaasa võru, seto, mulgi ja kihnu keelte säilimisele ning arengule.

Koostöökogu keskseks tegevuseks saab olema Eesti põliskeelte kogukondade huvikaitse nii Eestis kui rahvusvaheliselt, Eesti põliskeelte olukorra tutvustamine laiemale avalikkusele, koostöö Eesti haridusasutustega, heade praktikate vahetamine põliskeelte organisatsioonidega üle maailma ning ühiste projektide läbiviimine. Koostöökogul on kavas osaleda ka rahvusvahelise põliskeelte dekaadi 2022-2032 ettevalmistamises ja läbiviimises.

Vastutavad täitjad Rainer Kuuba, Merike Tigas, Sulev Iva.

3.4. Võru-seto näitemängupäev Puiga lasteaias ja koolis.

Iga-aastane näitemängupäev toimus Puiga lasteaias ja koolis 18. aprillil 2019. Lasteaia vanuserühmas osales 8 keelepesarühma ning põhikooli osas 4 võrukeelset näitetruppi. Päeva korraldasid koostöös Puiga põhikool, Puiga lasteaed ja Võru Instituut (abi korraldamisel, Tiia Allas osales ka hindamiskogu töös).

Vastutavad täitjad Evely Lindsalu ja Triin Toom.

3.5. Koostöö Eesti Rahvamuusikatöötlaste festivaliga Mooste Elohelü.

3.-4. mail toimus Moostes Eesti Rahvamuusikatöötlaste festival Mooste Elohelü.

Festivali korralduses osalesid instituudi töötajad Urmas Kalla, Triinu Laan ja Merike Tigas. Urmas ning Merike osalesid festivali kohustusliku võistlusloo valimisel, selleks sai Hargla kihelkonna rahvalaul "Oi, tulõ' üles". Urmas andis nõu võru keele ja Hargla kihelkonna pärimuse kasutamiseks festivali kavas, tõlkis võru keelde festivali reklaamtekste.

4. mail toimus festivali raames võro-seto hõimupidu "Veere' kokko", mida juhatas Urmas Kalla. Urmas oli ka selle peo repertuaari ettevalmistaja ning andis peo teemal intervjuusid meediale.

Vastutav täitja Urmas Kalla, kaastäitjad Triinu Laan ja Merike Tigas.

3.6. Juhan Jaigi nimelise II võrukeelne jutuvestmispäev 9. mail 2019 Sänna Kultuurimõisas.

Juhan Jaigi nimelise II võrukeelse jutuvestmispäeva korraldamine Sänna mõisas koostöös MTÜ-dega Sänna Mõisakeskus, Sänna Kultuurimõis ja Kaarnakivi Seltsiga 9. mail 2019. Jutuvestmise-päeval osales 16 last seitsemest Vana-Võromaa koolist ning kahest Tartu koolist (Waldorfgümnaasiumist ja TERA Peedu koolist). Ettevõtmist toetasid partnerite kaudu Kultuurkapitali Võrumaa ekspertgrupp 200 euroga, Põlva ekspertgrupp 150 euroga, Rõuge vald 130 euroga.

Vastutav täitja Tiia Allas.

3.7. Võru linna lastefestivalil võru keele õpitubade korraldamine.

Võru linnas toimunud lastefestivalil 27.-28. juulil korraldati koostöös Võru linnavalitsusega festivali kahel päeval võrukeelne lasteprogramm Instituudi aias aadressil Tartu tn 48.

Vastutavad täitjad Evelyn Lindsalu ja Triin Toom.

3.8. Võrukeele laagrid Karilatsi Vabaõhumuuseumis.

Karilatsi Vabaõhumuuseum osaleb juba aastaid võru keele arendustöödel ja korraldas ka 2019. a suvel kolm võrukeelset laagrit: 8.-9. juulil, 29.-30. juulil ja 5.-6. augustil. Instituudi töötajad Tiia Allas, Külli Eichenbaum, Evelyn Lindsalu ja Triin Toom viisid laagrites läbi töötubasid võru keeles ja kohaliku kultuuripärandi võtmes.

Vastutav täitja muuseumiosakonna juhataja Reet Roop, teadus- ja arendusosakonnast Triin Toom.

3.9. Muusikaline lavastus „Suidsusannasümfoonia“ ja suidsusannapäevä’.

2019. aasta augustis etendus Moostes kolmel korral **muusikaline lavastus „Suidsusannasümfoonia“** (helilooja Märt-Matis Lill, lavastaja Tarmo Tagamets). Teose libreto sisaldas Hasso Krulli eepose „Kui kivid olid veel pehmed“ tekste (osa neist on tõlgitud võru keelde), võrukeelseid pärimustekste ja soomekeelse „Kalevala“ mõnede runode tõlkeid võru keelde (tõlkija Jaan Kaplinski). Lavastuses osalesid Eesti Filharmoonia Kammerkoor, Vana-Võromaa pärimusmuusikud ja näitlejad. Lavastus pälvis publiku sooja vastuvõtu – nii proovietenduse kui kolme põhietenduse saalid olid maksimaalselt täis.

Projekti vedas SA Eesti Filharmoonia Kammerkoor, kaaskorraldajad olid Võru Instituut ja MTÜ Võro Selts VKKF. Lavastuse ettevalmistusi toetasid paljud rahastud, sh Riigikantselei (EV100 muusikasündmuste toetus), Eesti Kultuurkapital erinevate sihtkapitalide ja kohalike ekspertgruppide kaudu, Rahvakultuuri Keskus Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetamise meetmest, Kultuuriministeerium jne.

Suidsusannapäevä’ Moostes 1.-4. augustil 2019. Samaaegselt „Suidsusannasümfoonia“ etendustega toimusid Moostes suidsusaunapäevad tiheda programmiga: Eda Veeroja loengud, vihakõitmise, arhailise käsitöö ja suidsusauna kütmise töötoad, ekskursioonid ümbruskonna suidsusaunadesse, tutvuda sai suidsusaunakultuuri tutvustava näitusega ja suidsusauna virtuaalreaalsusega. Huvilistel oli võimalik saada osa saunaskäigust mõne kohaliku pere juures. Kogu programm pakkus nii kohalikele kui külalistele palju huvi ja osalejaid jätkus küllaga igasse programmi ossa. Programm valmistati ette koostöös suidsusaunade koostöökoguga. Sündmuse programmijuht oli Egle Vodi Haanjamaalt. Suidsusaunapäevi toetasid Rahvakultuuri Keskus Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetamise meetmest, Eesti Kultuurkapitali kohalikud ekspertgrupid, Põlva vallavalitsus ja omavalitsuste liit. Korralduses ja toetuste taotlemisel osalesid kohalikud MTÜd Luumisõ Kõrd ja Küläteater Virvendus Põlva maakonnast.

Vastutav täitja Triinu Laan.

3.10. Vana-Võromaa saatkond Seto Kuningriigis.

Seto Kuningriik toimus 3. augustil Küllätüvä külas Obinitsa lähistel. Vana-Võromaa saatkonnas tutvustati Vana-Võromaa kultuuripärandit: suidsusaunatava (virbitüse-prillid), käsitöö, Vana-Võromaa muuseumid, võrukeelne kirjandus. Osales noor lõõtspillimängija Kerttu Hordo.

Vastutav täitja Külli Eichenbaum.

3.11. Kaika Suveülikool.

Võro Seltsi VKKF ja Võro Instituudi ühisel korraldusel toimus Kaika Suveülikooli matkapäev 10. augustil Räpinä ja Võnnu kihelkonna piiril Pedäspää, Meerapalo ja (endises) Tammistu külas. Päeva läbiviijaks oli Urmas Kalla, kes ka valmistas ette päeva programmi.

Vastutav täitja Urmas Kalla.

3.12. Instituudi sügisene teaduskonverents.

Konverents “Kalmunäio ja mõtsaveli. Võrumaa haualeiud teadmiste avardajana, kogukondade huvi ja tõekspidamised arheoloogia taustal” toimus 25.-26. oktoobril Võru Instituudis ja Vana-Võromaa Kultuurikojas. Esimesel päeval toimusid ettekanded ja metsavenna teemalise väljapaneku avamine Vana-Võromaa Kultuurikojas. Sel päeval oli osalejaid 77. Teisel päeval toimus väljasõit metsavendadega seotud paikadesse (Reedopalo ja Lökkä punker) ning Vastseliina linnusesse, osalejaid 18. Kuulajate huvi oli väga suur just Võrumaa metsavendluse teema vastu, hulgaliselt oli osalemas kohalikku kogukonda. Konverents korraldati instituudi TA ja muuseumiosakonna koostöös.

Vastutav täitja Evar Saar, kaastäitja Mirja Ots.

3.13. Võru keele nädal 4.-10. november

Võru keele nädalal oli tegemisi kõigile vanuserühmadele. Vana-Võromaa lasteaedades aitasid võru keele nädalat sisustada Võru Instituudi keelepesaspetsialistid Evely Lindsalu ja Triin Toom; koolides käisid samuti esinemas Võru Instituudi töötajad (Tiia Allas, Sulev Iva jt). Üheksandat korda toimus võru keeles ettelugemise võistlus „Kullõ, ma loe sullõ!”, seekord uuendusena Põlva raamatukogus. Osales 28 õpilast 11 koolist (17 õpilast 2.–4. klassist ja 11 õpilast 5.–7. klassist). Parksepa lasteaias toimus võrukeelne õhtu “Keelega-meelega kavvõndalõ jõvvat”: esinesid muusik Mari Kalkun ja kirjanik Triinu Laan, lisaks tutvustati võrukeelseid raamatuid. Kõik täiskasvanud keelehuvilised said võru keele nädalal lahendada veebikeskkonnas võrukeelset viktoriini “Ütski tark ei sata taivast”, mille küsimused valmisid eksitussõnastiku põhjal (Kaile Kabun). IT-lahenduse tegi Raivo Kelp. Viktoriini lahendas üle 3600 keelehuvilise kogu Eestist. Õpilaste jaoks valmis võrukeelne mäng Kuldvillaku põhimõttel (Kaile Kabun). Nädala sisse mahtus veel konkursi Uma Laul lõppkontsert Mooste folgikojas. Võru keele nädal pälvis ka üleriigilise meedia tähelepanu (ETV, ETV+, Vikerraadio).

Vastutav täitja Kaile Kabun.

3.14. Koostöö Viljandi pärimusmuusika festivaliga.

Festivalil 27. juuli programmis oli Eesti regilaulude päev "Hõimust hõimu", mille käigus lauldi järjest läbi erinevate Eesti piirkondade jutustavad laulud. Päeva juhatas ja laule võttis eest Urmas Kalla. Regilaulu päeva ettevalmistamise ja läbiviimise koostöökutse tuli festivali peakorraldajalt Tarmo Noormaalt, kes oli idee saanud Mooste Elohelü festivali võro-seto hõimupeol osaledes.

Vastutav täitja Urmas Kalla.

4. Koolitus- ja nõustamistegevus

4.1. Võrukeelsed keelepesad eelkooliealistele lastele.

2019. aastal oli projektis 21 Vana-Võromaa lasteaia või lastehoiu rühma: Antsla Lusti LA, Hargla kooli LA, Kuldre LA, Lasva LA, Puiga LA, Põlva LA Mesimumm (kolm rühma), Põlva Pihlapuu LA, Rõuge LA, Rõuge LA Viitina rühm, Räpina LA Ruusa rühm, Sõmerpalu LA, Veriora LA, Võru LA Punamütsike, Võru LA Sõleke 5. ja 7 rühm, Võru LA Päkapiikk, Väimela LA, Orava Kooli LA ja lastehoid Haanja KP-s. Lisaks on projektis Parksepa LA muusikaõpetaja, kes õpetab muusikaringis lastele võrukeelseid laule- ja laulumänge.

Lasteaedades, kus töötavad keelepesa rühmad oli kokku 450-480 last ja 60 õpetajat, abi, muusikaõp, liikumisõpetajat, kes on seotud võru keele õppega.

Haanja KP-s töötas võrukeelne lasteaiarühm kolm korda nädalas, ülejäänud kahekümnes rühmas üks kord nädalas.

Keelepesaõpetajad Evely Lindsalu ja Triin Toom käisid lasteaiast lasteaeda viiel päeval nädalas ja toetamas päeva läbi viimist.

Keelepesaõpetajad Evely Lindsalu ja Triin Toom olid rühmaõpetajatele toeks ja igakülgselt abiks. Vajadusel andsid nad metoodilist nõu, võru keele abi, varustasid neid värskete ideede ja õppematerjalidega, pakkusid lastele võrukeelsel päeval turvatunnet ja viisid läbi uusi mängu tegevusi. Samuti osaleti lahtistes tundides ja lastevanemate koosolekutel.

Keelepesa õppe korraldust toetas HTM 6600 euroga.

Vastutavad täitjad on Evely Lindsalu ja Triin Toom.

4.2. Võru keele ja kultuuri õpetamine Vana-Võromaa koolides.

Eesmärgiks oli jätkata ja püüda laiendada Vana-Võromaa koolides võrukeelsete tundide andmist nii 2018/19. õppeaasta teisel kui ka 2019/20. õppeaasta esimesel poolaastal. Ühe kooli võrra 2019. aasta sügisest võru keelt õpetatavate koolide arv ka tõusis. Võru keele ja kultuuri õpetuse edendamine Vana-Võromaa koolides on olnud üks Võru Instituudi prioriteete.

Võru keele ja kultuuri õpe (sh võrukeelne aineõpe) toimus **2018/19. õppeaasta** teisel poolaastal Vana-Võromaa 12 kooli 36 erinevas klassis/õpperühmas:

kaheksas koolis (Orava, Põlva, Haanja, Kuldre, Lüllemäe, Mõniste, Hargla, Osula) õpetati omakultuuri mitmele klassile, neljas koolis (Kääpa, Viluste, Vastseliina, Varstu) sai/saab õpet üks klass/õpperühm.

2019/20. õppeaasta esimesel poolaastal osales õppes 13 Vana-Võromaa kooli 36 rühmaga:

üheksas Vana Võromaa koolis (Orava, Põlva, Haanja, Kuldre, Mõniste, Lüllemäe, Hargla, Osula, Viluste) õpetati omakultuuri mitmele klassile, õpperühmale, neljas koolis (Kääpa, Vastseliina, Varstu, Põlva Jakobi Kool) sai/saab õpet üks klass/õpperühm.

Kolmes koolis (Osula Pk, Põlva K, Tilsu K) toimus 2019/2020. õppeaastal võru keele ja kultuuri õpe nii kooli enda rahastamisega. Kümnes koolis antavaid tunde toetas Võru Instituut õpetajate töötasu osas. (Näiteks 2018/19. õppeaasta teisel poolaastal toetasime Varstu ühe klassi õpet, 2019/20. õppeaasta esimesel poolaastal sealne õpetaja töötasu ei soovinud).

2019. aasta sügisest hakkas võru keelt ja kultuuri õpetama Põlvasse loodud Jakobi Kool.

Kahjuks ei jõutud võru keele õpetamisega taasalustada Võru Kesklinna Koolis ja Puiga Põhikoolis, õpe jäi käivitamata ka Rāpina Ühisgümnaasiumis.

2019. a võrukeelse kooliõppe maht kogu aasta arvestuses:

- kavandatud maht 900 võru keele ja kultuuri tundi, toimus 976 tundi (nii toetatud kui koolide rahastamisega)
- kavandatud maht 600 võrukeelse muu õppeaine tundi, toimus 370 tundi;
- kavandatud maht 55 võru kirjanduse tundi Vastseliina Gümnaasiumis; toimus 56 tundi.

Vana-Võromaa neljas koolis õpetatakse viimastel aastatel võru keeles ka mõnda muud õppeainet kui võru keel ja kultuur. Mõniste Koolis on seitsmendat õppeaastat osaliselt võrukeelne tüdrukute ja poiste tööõpetus, muusikaõpetus ja kunstiõpetus. Võrukeelne võru kirjanduse õpe jätkub seitsmendat õppeaastat Vastseliina Gümnaasiumi 12. klassis.

Võrukeelse õppe rahastamist toetas 2018/19. õppeaastal Hasartmängumaksu Nõukogu (5110 eur), kuid see toetusmeede korraldati ümber ja alates 2019.a suvest Instituut enam ei kvalifitseeru taotlejaks. Sügispoolaasta õpet toetas Rahvakultuuri Keskus Vana-Võromaa pärimuskultuuri meetmest (4500 eur).

Vastutav täitja Tiia Allas.

4.3. Keelekoolitus õpetajatele, lasteaiakasvatavatele ja teistele täiskasvanutele.

4.3.1. Täienduskoolitused lasteaiakoolitajatele võrukeelsete keelepese loomise ja toetamise eesmärgil.

Lisaks keelepese rühmade õpetajatele käisid koolitustel ja õppereisidel võru keele õppes huvitatud lasteaegade direktorid ja muusikaõpetajad. Aasta jooksul oli kokku 9 koolituspäeva (sh õppereisid). Koolituste raames pakuti õpetajatele nii loenguid kui ka praktiliste tegevustega töötubasid, kust saadi uusi ideid keele õppeks. Projekti toetas Hasartmängumaksu Nõukogu 1550 euroga 2018/19 õa jooksul. Toimunud koolitused:

03.01.- 04.01.2019 Koolituspäev Võru Instituudis – osalejaid 33

16.02.2019 Koolituspäev Võru lasteaias Punamütsike – osalejaid 23

16.03.2019 Koolituspäev Kuldre Kooli lasteaias – osalejaid 20

- 06.04.2019 Koolituspäev Orava PK-s. – osalejaid 18
- 03.05.2019 Koolituspäev –õppereis Kornetisse, Jaunlaicene (Vastse-Laitsna) lasteaeda ja Aluksne loodusmuuseumisse – osalejaid 28
- 13.06.2019 Koolituspäev Teppo talus– osalejaid 35
- 21.09.2019 Koolituspäev Võru Instituudis– osalejaid 25
- 19.10.2019 Koolituspäev Hargla PK-s. – osalejaid 20
- 15.11.2019 Koolituspäev – õppereis Pärnusse – osalejaid 27

Koolitusi ja õppereise korraldasid ja viisid läbi Evely Lindsalu ja Triin Toom.

4.3.2. Võru keele õpetajate koolituspäevad toimusid kahel korral:

- 28.02.2019 sai koostöös Võrumaa Arenduskeskuse, võru keele ja kultuuri õpetajate aineseksiooni ja Orava Kooliga teoks metoodikapäev Orava Koolis.
- 21.09.2019 võru keele õpetajate õppepäev Veetka talus

Vastutav täitja: Tiia Allas.

4.3.3. Keeleõpe täiskasvanutele.

- kevadpoolaastal (11.02-15.04) toimus Võru Instituudis võru keele algkursus (15 osalejat) ja sügisel (21.10-16.12) võru keele järgkursus (3 osalejat). Kursusi valmistasid ette ja õpet viisid läbi Sulev Iva ja Mariko Faster.
- kevadel oli valikkursusena võru keele algkursus Võru Gümnaasiumis (5 osalejat), õpetas Sulev Iva.
- Septembris alustas Tartu Ülikoolis kursus (FLLE.00.017) "Koha vaim ja mõtlemine Madis Kõivu võruainelistes teostes", mis oli ette valmistatud instituudi ja TÜ LE keskuse koostöös. Kursuse läbiviimisel osalesid instituudi töötajad Tiia Allas, Urmas Kalla ja Evar Saar. Osales 3 üliõpilast.

4.4. Keelenõu ja kohanimede alane nõustamine.

Instituut annab soovijatele nõu võru keele ja kohanimede kohta. Aasta jooksul on arhiveeritud 33 kirjalikku keelenõuannet erinevas mahus, lisaks on nõu antud suuliselt.

Mahukamad tööd on olnud:

- jaanuar–aprill nõustas Sulev Iva Eesti Draamateatri näitlejaid: võru keele häälduse koolitus ja keeleabi Madis Kõivu ja Aivo Lõhmuse võrukeelse näidendi „Põud ja vihm Põlva kihelkonnas nelätõistkümmendama aasta suvõl“ lavale toomiseks.
- Uma Meki kohvikute ja restoranide nädalate raames toidukohtade Uma Meki menüüde tõlkes võru keelde. Külli Eichenbaum, Kaile Kabun.
- „Suitsusannasümfoonia“ ja suitsusaunapäevadega seoses nõustas Triinu Laan Eesti Filharmoonia Kammerkooris lauljaid võrukeelsete tekstide hääldamise osas. Teadete ja plakatite tõlkes võru keelde.
- Võrukeelsed taimenimed Kristel Vilbaste raamatu "Eesti ravimtaimed 2." jaoks. Urmas Kalla.
- nõustatud Miina Piho tõlgitud jutt "Tsilokõnõ susi" (autor Juhani Püttsepp, eesti keeles "Väikese hundi lood"), mis on kavas välja anda võru keeles. Urmas Kalla.
- Karula rahvusparki jaoks tõlgitud kohalikku keelde tekst, mis tutvustab Eesti rahvusparkide põliskeeli. Urmas Kalla ja Mariko Faster.
- Rajaportti sauna (Tampere Soomes) kodulehekülje soome keelest võru keelde tõlkimine. Mariko Faster.

Nõustajad Sulev Iva, Urmas Kalla, Triinu Laan, Mariko Faster, Evar Saar, Külli Eichenbaum.

4.5. Vana-Võromaa kultuuripärandi alane koolitus ja nõustamine.

Nõustamine:

Enamus Vana-Võromaa kultuurieripära alaseid nõustamisi toimus Vana-Võromaa turundustegevuste raames: turismikoordinaatorite nõustamine, muuseumite turundusküsimuste lahendamine, võru kultuuri eripära esindatus turismitrukistes ning reklaamides (tekstide koostamine, piltide otsimine).

Nõustatud on käsitöölisi omapära-toodete loomise asjas (mahukam nõustamine oli suitsusaunateemalise tootekonkursiga seonduvalt), tõlgitud on tootelugusid e-poe jaoks võru keelde, antud pakendikujundamise nõu, Uma Meki komisjonis nõustatud toidutootjaid ja võrgustiku koordinaatorit.

Mahukam nõustamine oli seotud Vana-Võromaa ja Setomaa piirkonna sõira-tootjate taotluse täiendamise ning selgituste jagamisega. EL kaitstud geograafilise tähise (KGT) taotlus saadeti 2018. aasta nov EL vastavale komisjonile, 2019. aasta 31. mail saabunud kirjaga esitas komisjon hulga täpsustamist nõudvaid küsimusi. Instituut osales vastuskirja koostamisel, milleks oli tarvis suvel pidada mitmeid arutelusid tootjarühmaga ning koos ERM-ga otsiti täiendavaid ajaloolisi tõendeid sõira nimetuse ning ajaloo kohta. Vastuskiri sai valmis oktoobris ja läks Maaeluministeriumi kaudu EU komisjonile.

Koolitused:

- 30. aprillil toimus Vana-Võromaa suitsusaunatava tutvustav koolitus piirkonna turismiettevõtjatele ja arendustöötajatele (Vana-Võromaa kultuuripärandi turundusprojekti raames) Mooska talus. Vastutav täitja Külli Eichenbaum.
- 22. mail toimus koostöös lastefestivali meeskonnaga Võrumaa õpilasesinduse õppepäev noortele, teemaks Vana-Võromaa kultuuripärand. Vastutavad täitjad Külli Eichenbaum, Triin Toom.
- 01. juunil osaleti rahvusvahelise pärimuspeo Baltika festivalil Põlva linnapargis toimunud programmis võrukeelsete mängudega ja tegevustega lastele. Ürituse eest vastutasid ja viisid läbi Evely Lindsalu ja Triin Toom.
- sügisel toimus seitsmest loengust koosnev Vana-Võromaa kultuuripärandit tutvustav koolitussari giididele (Vana-Võromaa kultuuripärandi turundusprojekti raames). Vastutav täitja Külli Eichenbaum.

Vastutav täitja Külli Eichenbaum.

4.6. Võru keele ja kultuuri ning instituudi töö tutvustamine.

Võeti vastu huvilisi, tutvustati võru keelt ja kultuuri, tutvustati asutuse tegevust.

- Vana-Võromaa Kultuurikojas valmis võru keele ajaloo püsinäituse võru kirjanikke tutvustav osa. Instituudi teadurid ja spetsialistid osalesid väljapaneku sisulisel koostamisel.
- Üritus „Pärand elab!“ toimus Tallinnas Kultuurikatlas 20. märtsil. Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu sissekannete esitlus ja pärandikandjate pidulik tunnustusõhtu. Vana-Võromaalt esitlesime suitsusaunatava, võru keelt, lõõtspilli, käsitsi heinaniitmist Plaanil.
- Euroopa keeltepäeval 26. septembril tutvustasime instituudis keelesaadikutele üle ilma (eesti, gruusia, hiina, hispaania, hollandi, inglise, leedu, läti, norra, poola, prantsuse, rootsi, saksa, soome, taani, tšehhi, ungari, vene, seto) võru kultuuri eripärasid ja keeltekohvikus Võrus, Stedingu majas õpetas Sulev Iva võru keelt.
- EV presidendile Kersti Kaljulaiule tutvustasime 20. septembril Võru Instituudis võru keelt ja võru kultuuri.

4.7. Osalemine erinevate töörühmade töös:

4.7.1. Vabariigi Valitsuse kohanimenõukogu töös osaleb nõukogu liikmena Evar Saar.

4.7.2. TÜ Lõuna-Eesti keele ja kultuuriuuringute keskuse nõukogu liikmed on Külli Eichenbaum ja Rainer Kuuba.

4.7.3. Eesti vaimse kultuuripärandi nõukogu liige on Külli Eichenbaum.

4.7.4. Rahvamuusikatöötlaste festivali "Mooste Elohelü" korraldustoimkonnas osalevad Urmas Kalla, Triinu Laan ja Merike Tigas.

4.7.5. Võrumaa turismi ja turunduse ning toiduvõrgustiku töörühmas osales Külli Eichenbaum.

4.7.6. Karula rahvuspargi koostöökoja liige on Rainer Kuuba. Karula rahvuspargi kaitsekorralduskava uuendamise töörühmades osalesid Külli Eichenbaum ja Rainer Kuuba.

4.7.7. Vana-Võromaa suitsusaunade koostöökoju infojuht on Külli Eichenbaum.

4.7.8. MTÜ Põlisrahvaste Arengu Keskuse poolt välja antud põlisküla eriauhinna valimise komisjonis oli Külli Eichenbaum.

4.7.9. Kohaliku toidu kaubamärgi *Uma Mekk* komisjoni ja toiduvõrgustiku toimkonna liige on Külli Eichenbaum.

- 4.7.10. Võru maakonna aasta kodaniku valimise komisjoni töös osales Külli Eichenbaum.
- 4.7.11. Võrukeelse ajalehe Uma Leht kolleegiumi töös osalevad Tiia Allas, Külli Eichenbaum, Rainer Kuuba ja Evar Saar.
- 4.7.12. Kangro-preemia žürii töös osales Tiia Allas.
- 4.7.13. Rainer Kuuba osaleb Eesti põliskeelte koostöökogus.
- 4.7.14. Perioodil 2016-2019 osaleb uurija Evar Saar Helsingi ülikooli projektis *Suomalais-ugrilaiset henkilönnimisysteemit: esihistoriallisen nimenannon rekonstruointi*. ([Personal name systems in Finnic and beyond: reconstructing the concepts of name giving in cultural layers of prehistory](#)).
- 4.7.15. Tartu Ülikooli ja MTÜ Wikimedia Eesti projekti Miljon+ korraldustoimkonnas osaleb Sulev Iva, kes on ka Wikipedia võrukeelse versiooni koordinaator. Koostöö eesmärk on aidata tõsta võrukeelse Vikipeedia artiklite arv aastaks 2020 vähemalt 10 000-le.
- 4.7.16. Sulev Iva osales 2020. aastal Tartus toimuva VIII soome-ugri maailmakongressi korraldustoimkonna sotsiaalmeedia ja keeletehnoloogia sektsioonis (osavõtt korraldustoimkonna koosolekust Peterburis 12.-14.12.2019).

4.8. Võro kultuuriruumi ühendavate tegevuste arendamine eri organisatsioonide koostöö kaudu.

4.8.1. Suitsusaunaga seotud kultuuripärandi tutvustamine.

Suitsusaunapärand on üks osa Vana-Võromaa kultuuripärandist, mida tuleb pildil hoida ning tegevustega toetada. Instituut on osaline Vana-Võromaa suitsusaunade koostöökogus, Külli Eichenbaum on koostöökogu infojuht ning koordineerib koostöökogu tegevusi.

2019. aastal toimunud:

- hangitud on virtuaalreaalsuse (*virbitüs*) vaatamise prillid (4 seadet) ja loodud suitsusaunakombestikku tutvustav sisu kahes keeles. Prillide abil saab saunakombestikku huvilistele näidata. Rahastati ühisprojektist „Vana-Võromaa kultuuripärandi turundustegevused“ (Võrumaa Arenguagentuuri projekt, partnerid Võro Selts VKKF ja Võru Instituut, toetab Võrumaa Partnerluskogu). Korraldasid Kadri Moppel, Eda Veeroja ja Külli Eichenbaum.
- toimus saunakombestiku teemaline koolitus saunaomanikele ja ettevõtjatele 30. aprillil Mooska talus. Ühisprojekti toetusena. Korraldavad Külli Eichenbaum ja Kadri Moppel.
- uuendatud on suitsusauna infolehti neljas keeles. Tõlkeks, kujundamiseks ning paljundamiseks oli toetus Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetamise meetmest, taotlejaks Võro Selts VKKF. Korraldas Külli Eichenbaum
- koostati uus saunanäitus, autorid Kati Taal ja Andres Treial, korraldas Triinu Laan. Külli osales piltide valikul ja toimetas piltide juurde pärimustekste. Näitus valmis erinevate rahastuste toel, avamine toimus 1. augustil Moostes. Näitust kureerib edaspidi Kati Taal.
- kodulehe savvusann.ee jooksev toimetamine. Korraldas Külli Eichenbaum
- Suitsusaunasümfoonia korraldusliku töö meeskonnas osales Külli Eichenbaum. Saunateemaliste kaupade ja meenete leidmine ja müügi korraldus – Vilve Oja ja Külli.
- Suitsusaunasümfoonia korraldusmeeskonda juhtis Triinu Laan, vahendas kontakte ning nõustas loomeinimesi saunapärandi alaste teadmiste osas. Kogukonna kaasamine sündmuse lisaprogrammi korraldamisse: kolmel etenduspäeval oli Moostes mitmeid suitsusaunateemalisi töötubasid, näitus ning väike laata.
- suitsusaunakombestiku hoidmise tegevuste jätkukava arutelu toimus 20. nov. Ööbiksaare talus. Ülevaade senise tegevuskava 2012-2019 täitmisest ja jätkukavaks ideede kogumine, arutelud. Vastutav täitja Külli Eichenbaum

Vastutavad täitjad Külli Eichenbaum ja Triinu Laan.

4.8.2. Vana-Võromaa Uma regionaalprogramm.

Instituut taotleb jätkuvalt Uma regionaalprogrammi käimatõukamist. Programmi eesmärk oleks toetada Vana-Võromaa eripära võimaluste kasutamist piirkonna majanduslikus toimetulekus ning maineka elukeskkonna kujundamisel. Senini ei ole programmi rakendamiseks rahastust saadud. Maaeluministerium on taotlenud aastateks 2018-2021 täiendavaid vahendeid Mulgimaa ja Vana-Võromaa programmide käivitamiseks. Kagu-Eesti tegevuskava seirearuandes 2018 on punkt 2 täitmise osas on sedastatud: „Vana-Võromaa Uma programm ja Mulgimaa arenguprogramm pärandkultuuriettevõtluse toetamiseks ei ole käivitunud, selle asemel on otsustatud Kagu-Eesti programmi käivitamise kasuks.“

Rahandusministeeriumi taotluse alusel on Vabariigi Valitsuse poolt eraldatud finantsvahendid Kagu-Eesti programmile perioodiks 2019-2022. Programm toetab kolme tegevussuunda: Kagu-Eesti ettevõtlust, koostöös omavalitsustega eluasemete korrastamist ning Kagu-Eesti piirkonna ühist mainekujundust. Pärandkultuurile tugineva ettevõtluse arengut toetavad need meetmed väga kaudselt.

Maaeluministeeriumi kaudu eraldati 2019. aastaks arendustoetust 25 000 eurot, mille abil jätkusid arendustegevused käsitöövõrgustiku eestvedamiseks ning tegevused Vana-Võromaa kultuuripärandi turundamiseks. Tegevused ja tulemused on toodud aruandena instituudi kodulehel: <https://wi.ee/tegemise/vana-voromaa-aronguprogramm/>

Vastutav täitja Külli Eichenbaum.

4.8.3. Vaimse kultuuripärandi uurimine ja VKP nimistu kanded.

Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu Vana-Võromaaga seotud kannetes info uuendamine. Nimistu on üks võru kultuuripärandi eripära ja nähtuste tutvustamise võimalus.

VKP nimistus on sissekanded aastatest 2010-2012. 2019. aasta jaanuaris sai põgusalt põhikandeid üle vaadatud ja pealkirju ning fakte täpsustatud, aga info ajakohastamine ja uue materjali lisamine on väga mahukas ja sellega tegelda ei jõudnud. Jooksvalt on kogutud teemasid täiendavat materjali. Nõustatud on Soomaa haabja-kogukonda taotluse tegemisel UNESCO-sse.

Vastutav täitja Külli Eichenbaum.

4.8.4. Uma Pido ettevalmistused.

VI Uma Pido toimub 3. juunil 2023 Põlva Intsikurmus. Pidude vahelisel perioodil toimuvad sündmused, mis aitavad nii Uma Pido kui võru keelt ja –kultuuri pildil ning meele hoida.

2019 aastal oli VI Uma Pido ettevalmistava tegevusena pearõhk järgmise peo repertuaari leidmiseks Uma Laulu konkursi ja lastemuusikali materjalidest. Neljas **Uma Laulu konkurss** kuulutati välja 3. mail, laekus 44 laulu, neist 25 pääses žürii valikul lõppvõistlusele. Võistluskontsert toimus võrukeele nädalal, 7. novembril Mooste folgikojas. Kontserdil oli publikut 300 inimest, kuid laule on võimalik kuulata kontsertsalvestusena YouTube Uma Pido kanalil <https://www.youtube.com/channel/UCWO-5IMXsFy0aaYkbrHOBVw/videos>.

Võro Selts VKKF oli koostööpartneriks, konkursi läbiviimiseks saadi toetust Eesti Kultuurkapital rahvakultuuri sihtkapitali ning Võru- ja Põlvamaa ekspertgruppide, Rahvakultuuri keskuse Vana Võrumaa pärimuskultuuri meetmest ning regionaalse kultuuritegevuse meetmest, Põlva vallavalitsuselt ning Räpina Kultuurkapitalist

Teine Uma Pido toetav ettevõtmine on **võrukeelse lastemuusikali** loomine ja lavale toomine. 2019 aastal telliti võrukeelne lastemuusikal “Koolin om umbõlõ mõnna”, mille sõnalise osa ja laulutekstid kirjutas Contra ning muusika kirjutas Piret Rips-Laul.

Muusikal sobib põhikooli õpilastele, seda pakutakse kõigile Vana-Võromaa koolidele. Partneriteks on Võru muusikakool, kes tegi laulude seaded ja salvestas laulude fonod. Teiseks partneriks on Võru Keslinna Kool, kes korraldab etenduse lavale toomise. Esietendus on kavandatud 26. märtsile 2020. Muusikali loomist on toetanud Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapital ja Võrumaa ekspertgrupp, Rahvakultuuri keskuse Vana Võrumaa pärimuskultuuri toetusmeede ja Võru Linnavalitsus.

Valmis **Uma Pido näitus** kõigist pidudest, mis iseloomustavad ja toovad välja kõigi pidude eripära. Püsiekspositsioon koosneb viiest eelneva peo pildist ja on üleval Võru Instituudi saalis.

Vastutav täitja Merike Tigas.

4.8.5. Ummamuudu infolisti haldamine.

List toimib aadressil ummamuudu@lists.riik.ee Inimesi tuleb listi lisada, aadresse välja vahetada, kultuuriruumi infot edasi saata jms. Aasta lõpus on listis 272 liiget. Listi haldamisega tegeleb Külli Eichenbaum, haldusõigused on jagatud ka Tiinu Laanele.

Vastutavad täitjad Triinu Laan ja Külli Eichenbaum.

5. Kultuuripärandi kogumine ja esitlemine Vana-Võromaa muuseumides

Vana-Võromaa muuseumide 2019.a tegevuskava täitmise aruanne on esitatud lisas 2.

Üldises osas on vastutajateks osakonnajuhataja kt Reet Roop ja vastavalt muuseumidele juhatajad Aimi Hollo, Hele Tulviste, Reet Roop ja Tiia Haug. Konkreetsete tegevuste vastutajad on ära toodud iga tegevuse juures.

6. Ilmunud artiklid

Allas, Tiia 2019. Katse *kumbada* võru kirjanduse tüvitekste. „Haanja miis“ – ühtlasi nii võru kui eesti kirjanduse tüvitekst. Võro Instituudi toimõndusõq 34, lk 11-25.

Allas, Tiia 2019. Kauksi Ülle imäpuu võimas võra, tüvest rääkimata. Looming 9/2019.

Balode, Laimute; Lust, Kersti; Saar, Evar; Pae, Taavi; Auns, Muntis (2018). Onīmi Mulgi un Muļķi Igaunijā un Latvijā: šķietami līdzīgi? *Linguistica Lettica*, 26, lk 55–80. (*Kuigi ilmunisandmetes on näidatud 2018, ilmus ajakirja number tegelikult 2019.*)

Brown, Kara D., Mariko Faster 2019. Language Nests on the Move: the Case of Võro Pre-Primary Education in Estonia. – Policy and Practice in the Use of Non-Dominant Languages in Comparative Education. FIRE: Forum for International Research in Education. Vol. 5, Iss. 3, pp. 29–48.

Brown, K.D.; Iva, S.; Koreinik, K. (2019). The Võro language in education in Estonia. Regional Dossier series.

Brown, Kara D.; Koreinik, Kadri (2019). Contested counting? What the census and schools reveal about Võro in Southeastern Estonia. In: Sanita Lazdiņa, Heiko F. Marten (Ed.). *Multilingualism in the Baltic States: Societal Discourses and Language Policies* (89–121). Palgrave Macmillan. (Palgrave Studies in Minority Languages and Communities).10.1057/978-1-137-56914-1.

Faster, Mariko 2020. Hargla vetenimed Eesti-Läti keelepiiril. – *Dissertationes philologiae estonicae universitatis Tartuensis* 47. Tartu Ülikooli kirjastus.

Jüvä, Sullöv (2019): *Vastne, rase, üsk ja nilbe*: võro-eesti termini- ja sõnasegähüisi. Võro Instituudi toimõndusõq 34, lk 49-67.

Iva, Sulev; Koreinik, Kadri; Mahwood, Will (2019): The Other Estonian Language: Preserving and Promoting Võro. Deep Baltic: <https://deepbaltic.com/2019/04/26/the-other-estonian-language-preserving-and-promoting-voro>

Kirch Schneider, Kerli (2019). Vana-Võromaa smoke sauna – the place for a body and spirit cleanse. *Life in Estonia magazine*, Autumn 2019, 78-79. <https://investinestonia.com/business-in-estonia/life-in-estonia/magazine-autumn-2019>

Saar, Evar (2019). Räpina perekonnanimed ja lisanimed. *Emakeele Seltsi aastaraamat*, 64, lk 205–231

Koostamisel või ilmunise ootel artiklid

Allas, Tiia (*ilmumas 2020*). Lõunõeesti kirändüse inneolõmada kirivüsest ja häädümishädäst ni –ohost. *Lõuna-Eesti Keskuse aastaraamat*.

Iva, Sulev; Lindström, Liina; Plado, Helen (*ilmumas 2020*). "Võro South Estonian". Routledge. - Lõunaeeesti keele peatükk Routledge'i kirjastuse koostatavas keeleteaduslikus väljaandes, peaks ilmuma aasta jooksul.

Iva, Sulev; Pajusalu, Karl; Tammekänd, Liina (*ilmumas 2020*). "Võro and Seto laryngeals *h* and *q*". Peaks ilmuma aasta jooksul ajakirjas *Linguistica Uralica*.

Kirch Schneider, Kerli (*ilmumas*). Rural Space (Re)produced: Alternative Representations, Practices, and Imagination of Post-Soviet Rural Women in Estonia. *Doktoritöö baasil koostamisel olevat artiklit esitab autor avaldamiseks ajakirjas Journal of Baltic Studies (teine valik on Journal of Rural Studies)*.

Kirch Schneider, Kerli (*ilmumas*). "Between Two Branches": Metamodern Voices of a Post-Soviet Rural Town, Võru. *Autor esitab artiklit järgmistesse ajakirjadesse: 1. Visual Communication (SAGE) või 2. The Journal of Visual Communication and Image Representation või 3. Visual Communication Quarterly*.

Koreinik, Kadri, Helen Plado, Linguistic and extra-linguistic factors in graphization debates: an unsettled standard in southeastern Estonia. – *Autorid on artiklit parandanud ja täiendanud*.

Koreinik, Kadri; Brown, Kara D.; Iva, Sulev (ilmub 2020). Regional Dossier: The Võro Language in Education in Estonia. 2nd edition. Leeuwarden/Ljowert: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning.

Lindström, Liina; Pilvik, Maarja-Liisa; Plado, Helen, Variation in negation in Seto.- *Artikli esimene variant on saadetud väljaandele Studies in Language*.

Plado, Helen, Liina Lindström, Sulev Iva (*ilmumas*). South Estonian Võro. Riitta-Liisa Valijärvi ja Daniel Abondolo (eds.) Uralic languages.

Plado, Helen, Variation of conditional marker of Võro. – olen artiklit parandanud ja täiendanud.

Plado, Helen; Reile, Maria, Keeleteadusliku katse kasutamine ohustatud vähemuskeele uurimiseks. Demonstratiivpronoomenite kasutus uuskönelejate võru keeles. – *Valminud artikli esimene variant, plaanis saata Emakeele Seltsi aastaraamatule*.

Reile, Maria; Plado, Helen; Gudde, Herman B.; Coventry, Kenny R. (*ilmumas 2020*). Demonstratives as spatial deictics or something more? Evidence from Common Estonian and Võro. *Folia Linguistica*.

7. Tähtsamad ettekanded:

Küllli Eichenbaum

„Sõir Vana-Võromaal: pärimus ja tänapäev" 18. sept 2019 Eesti Rahva Muuseum, Tartu, Vana-Võromaa maitsete päev.

Mariko Faster

„Ümera nimest" 11. juunil 2019 Riia-Tartu keeleretkel Rubene kirikus Lätis.

„Vesistõnimistöö Viron-Latvian rajalla" 31. oktoobril 2019 nimeuurimise päevadel Helsingis.

„Saru küla nimesüsteemist" 3. detsembril 2019 kohanimepäeval Võrus.

Sulev Iva

„Kuis saasiq pruukiq keeletehnoloogiat, Vikipeediät ja sotsiaalmeediat nii võro ku seto keele oppamisõ man" seto keele õpetajate seminaril 11. jaanuaril Tartu Ülikoolis.

„Võro keele pruukminõ täämbädse päävä ütiskunnan" 21. veebruaril Eesti-Läti koostööseminaril Kernetis.

„Vyru Vikipedeja, volüdas vuiceiõnuos i (sociali) mediji / Võro Vikipeediä, language learning and (social) media" 26. aprillil Latgali keele päevade rahvusvahelisel keeleseminaril Riias, Läti justiitsministeeriumis.

„Võru-eesti kakskeelsus – omapärad ja väljakutsed“ hõimupäevade konverentsil 11. oktoobril Eesti Keele Instituudis.

„Introduction to the Võro language“ soome-ugri noorteorgnatsiooni MAFUN vebinaril MAFUN Academy 5. detsembril.

Ettekanne on järelkuulataav: <https://www.youtube.com/watch?v=aYdYv6ZDdwc&feature=youtu.be>

Kaile Kabun

„Võru keelepasa laste võru keele oskus“ – ettekanne Lõuna-Eesti põliskeelte seminaril 6. detsembril Tartu Ülikooli peahoones.

Urmas Kalla

„Maailma kõõ põh’apuulsõmbast võro keelest ja Luku Kalju sõnastost tuu kotsilõ. Pedäspää ja Meerapalo kotussõjutõst rahvaluulõarhiivin.“ Peetud Kaika Suveülikooli matkapäeval Meerapalu (endises Tammistu) külas 10.08.

Kerli Kirch-Schneider

Ettevalmistatud teesid/ettekanded:

Intercultural Communicaiton Association 70th Conference

Novembris esitatud valmiskirjutatud konverentsiettekanne pealkirjaga „Alternative Representations of Post-Soviet Estonian Rural Women in the “Live on Earth” Movement’s Media Sites“ ülevaatamiseks/kinnitamiseks Kultuuridevahelise Kommunikatsiooni Assotsiatsioonile (ICA). Aktsepteeritud ettekanded selguvad 2020. aasta veebruaris. Konverents toimub 2020. mais Austraalias, Sidnis.

European Association of Social Anthropologists 2020 Conference

Konverentsiabstract Euroopa Sotsiaalanthropoloogide konverentsi (EASA 2020) jaoks, esitatud detsembris 2019. Aktsepteeritud ettekanded selguvad 2020. aasta veebruaris. Konverents toimub 2020. aasta juulis Portugalis, Lissabonis.

Helen Plado

„The role of language variation in a grammar of threatened language without fixed standard: The case of Võro grammar“. 27.–29.03.2019 Helsingis konverentsil „Descriptive grammars and typology: The challenges of writing grammars of underdescribed and endangered languages“

„Eituse väljendamine seto keeles – millest sõltub eitussõna asukoht“. Kaasettekanne koos Liina Lindströmi ja Maarja-Liisa Pilvikuga soome ja eesti grammatikauurijate ühisel konverentsil „Grammatikat lüpsmas/Kielioppia lypsämässä“ 11.–12.04.2019

„What drives the choice between pre- and postverbal negation? A case of South Estonian Seto“. Kaasettekanne koos Liina Lindströmi ja Maarja-Liisa Pilvikuga Leeuwardenis konverentsil „The International Conference on Language Variation in Europe“ 26.–28.06.2019

„Eitussõna piknemisest idasetos“ Kaasettekanne koos Liina Lindströmi ja Maarja-Liisa Pilvikuga XV muutuva keele päeval Tallinnas 15.11.2019

Evar Saar

„Räpinän lisänimien ryhmittely alkuperän perusteella“. 14.02.2019 Helsingis, Helsingi ülikooli projekti Suomalais-ugrilaiset henkilönnimisysteemit: esihistoriallisen nimenannon rekonstruointi, tööseminar Sofia kultuurikeskuses.

„Vana lugu Puskaru, Ihamaru ja Karilatsiga, nii nigu seod tõlgõndas Karaski kohanimekeskus“ 15.02.2019 Varbusõ, Maanteemuuseumi konverents. Esitas Rainer Kuuba.

„Mis om võro kultuur?“ 28.02.2019 Orava, Võru keele õpetajate metoodikapäev

„Hariligu kotussõnimeq ja esieräline Võromaa“ 04.03.2019 Võrus, Eesti keele aasta keelepäev Võrus

„Võromaa perekunnamimmi“ 14.03.2019 Osulas, emakeelepäeva tähistamine Osula koolis. Ettekanne peamiselt Osula külas pandud ja kohapeal säilinud perekonnanimedest.

„The words meel ‘mind’ and mäletama ‘to remember’ in pre-Christian personal names“ 06.04.2019 Narvas, Mikael Agricola päev Tartu ülikooli Narva kolledžis.

„Haanimaa kohanimed – keel, eluviis, maastik, ränne“ 28.06.2019 Vasknal, lingvistikaolümpiaadil osalevate gümnaasiumiõpilaste seminar.

„Kotussõnimmist ja inemisenimmist Meerapalon“ 10.08.2019, Meerapalo Kaika suvõülikooli päiv.

„Bynames and surnames of peasants in 18th and 19th century’s Southern Estonia. The case of Räpinä“ 22.08.2019, Helsingi. Projekti Suomalais-ugrilaiset henkilönnimisysteemit: esihistoriallisen nimenannon rekonstruointi lõpukonverents.

„Igaühe õigus keelt edasi anda - omavalitsuse roll, riigi roll ja oodatav kasu“ 21.11.2019 Tallinn, seminar „Piirkondlike keelekujude areng ja väljavaated“ Eesti Keele Instituudis.

„Talunimed Karula rahvuspargis Kaika kandis - suuline ja kirjalik kuju, säilimine ja vahetumine“ 03.12.2019 Võrus, Kohanimenõukogu korraldatud Kohanimapäev Võrus.

„Aia- ja mõtsapuiõst lõunaestläisi perekunnamimmin“ 06.12.2019, Tartu. TÜ Lõunaestee keskkuse seminar.

8. Osalemine rahvusvahelistes projektides, konverentsidel, seminaridel, nõupidamistel jm

2018. aastal alanud EKT jätkuprojekt „Võru ja seto integreeritud keeletehnoloogia ja keeleressursid“ on võru keele osas samas ka sisuliseks jätkuks 2017 lõppenud Eesti-Norra (TÜ ja Norra Arktilise Ülikooli) ühisprojektile: *Saami-Eesti keeletehnoloogia-alane koostöö: sarnased keeled, ühesugune tehnoloogia*. Jätkuprojekti on võru keele morfoloogiamuunduri arendajana kaasatud Jack Rueter Helsingi Ülikoolist; infrastruktuuri osas jätkub koostöö Norra Arktilise Ülikooliga Tromsøs.

Perioodil 2016-2019 osales uurija Evar Saar Helsingi ülikooli projektis *Suomalais-ugrilaiset henkilönnimisysteemit: esihistoriallisen nimenannon rekonstruointi*. ([Personal name systems in Finnic and beyond: reconstructing the concepts of name giving in cultural layers of prehistory](#)).

9. Tunnustused

Tänukiri Võru Instituudile Euroopa kultuuripärandi aasta rikastamisel sündmustega: võru keele nädal. Üle antud 4. dets Tallinnas.

Aruanne esitatud teadusnõukogule

Rainer Kuuba
17.03.2020